

TÜRK PARLÂMENTOLARINDA MECLİS BAŞKANLARININ DURUMU

Mümtaz SOYSAL

Parlâmenter demokrasi anlayışında, parlâmentolar, devlet hayatının gerçek kuvvêt merkezini teşkil ettiklerine göre, muhtelif memleketlerde bunların işleyişini ve öbür uvuzlarla olan münasebetlerini incelemek o memleketlerin siyasî mekanizmalarının anlaşılmasını kolaylaştıracak ilk adımdır. Tabii, parlâmento hayatının anayasa ve içtüzük kaidelerine göre aksamadan cereyan etmesini sağlayacak makamın durumunu gözden geçirmek de böyle bir incelemenin önemli bir safhası olarak ortaya çıkacaktır. İngiliz Avam Kamarasında «speaker» in oynadığı rolü hatırlayanlar, herhalde Meclis Başkanlığının ne derece önemli bir makam olduğunu teslimde gecikmezler. Kaldı ki, anayasa tarihi içinde bir de «meclis hükûmeti» safhası geçirmiş olan Türkiye, bu konuda çok dikkate değer bir tecrübe sahası teşkil etmektedir. Aynı zamanda, son yıllardaki parlâmento-içi tartışmalar bakımından da, Meclis Başkanlığı makamı üzerinde durmak ve bu müessesenin parlâmento hayatını en iyi bir şekilde idare edebilecek duruma getirilmesi için çareler düşünmek gerekmektedir.

Bu arada, sırf bir zihniyeti belirtmek ve Meclis Başkanlığı makamının gelişmesinin ilk safhalarını ortaya koymak için 1876 Kanunu Esasisinden bahsetmek lâzım. Bir parlâmento lehine mutlak haklarından ilk defa fedakârlıkta bulunan padişah, kurulmasına müsaade ettiği yasama müesseselerinin yine kısmen kendi hâkimiyeti altında bulundurmaktadır. Bir defa, 60. maddeye göre, «Heyeti âyanın reisi ve âzası nihayet miktarı heyeti mebusan âzasının sülüsü miktarını tecavüz etmemek üzere doğrudan doğruya tarafı hazireti padişahiden nasbolunur». (1) Böylece, Âyan Meclisi'nin kendi başkanını seçmesine de imkân verilmekte, âzalar gibi başkan da padişah tarafından nasbolunmaktadır. Mebusan Meclisi başkanının seçiminde ise, çok daha tuhaf bir usûl görülüyor : 77. maddeye göre, «Heyeti mebusan riyasetine heyet tarafından ekseriyetle üç ve ikinci ve üçüncü riyasetlere ise üçer nefer ki ceman dokuz zat intihap olunarak huzuru şahaneye arz ile bunlardan birisi riyasete ve ikisi reis vekâletlerine ba iradei seniye tercih ve memuriyetleri icra olunur». Padişahın, kurulan meclislerin başına kendisine yakın

(1) Kanuni Esasi - 7 Zilhicce 1293 (Birinci Tertip Düstur ; Cilt IV, Sf : 4 - 20)

kimseleri getirebilmesi ve böylece başkanlık makamı vasıtasıyla yeni parlâmentoyu kontrol altında tutabilmesi için konulan bu hükümlerin tabii karşılığını izah maksadıyla herşeyden önce o devrin havasını anlatmak gerekir. Meşrutiyeti kabul ettirenler, güçlükte elde ettikleri hakları hâlâ bir nevi ruhsat ve lütuf addetmekte ve bunu tekrar kaybetmenin endişesi içinde padişaha olan bağlılıklarını ifadeden geri kalmamaktadırlar. O zamanın havasını en güzel ifade eden vesikalar, Ayan ve Mebusan Meclisleri başkanlarının padişahın nutkuna hazırladıkları cevaplarıdır. «Âyan ile Mebusan Meclisinin açılış nutku üzerine hazırladığı cevapları Sadriâzam Ethem Paşa ile birlikte Mebusan Reisi Ahmet Refik, Âyan Reisi Server Paşalar 24 Mart 1923'te mabeyne götürmüşler ve padişah tarafından kabul olunup Meclisin cevaplarını takdim etmişlerdir. (2) Âyan Meclisinin cevabında şu satırlar dikkati çekiyor : «Hiçbir halde ve hususiyle derececi liyakatimiz vazifemizin ehemmiyetine kifayet etmeyen işlerde bile umumun hayır ve menfaatine ve zatı şevketsizliği matı hazreti tacidarîlerine mefruz olan sadaakatimize mugayir harekette bulunmayacağımızı payei seriri madaletmasiri şehriyarîlerine arz ve beyana ictisar ve ifayı vecibeyi şükrü zariye ibtidar eylediğimiz muhabeti ilmi âlemşumûli cenabı mülkdarîleri buyuruldukte herhalde emre ve ferman veliyyül emri velihisan efendimizindir». (3) Mebusan Meclisinin cevabı da «ihсан» ve «şükran» havasını ifade bakımından hiç de bundan geri kalmıyor : «Binaberin, heyeti mebusana havale buyurulacak levayihi kanuniyenin sırasıyle ve lâyikiyle müzakere ve usuli idareyi mülkiyye ve muvazeneyi maliye ve kavanini sairenin tedkikiyle icabı hâle ve hükmü zamane ve lüzumu ihtiyacı mekâne göre ifai vazâifi mevkûleye sa'y edeceğimiz misli ihسان alelihsan olarak nutkı âli hazreti padişahileriyle ita buyurulan ruhsatı sâlâhiyeti kâmilenin dahi başkaca kadir ve kıymetini bilerek kemali sıdku istikametle doğruyu söylemekten bir ân geri durmaksızın devlet ve millete ibrazı hüsnü hizmet ve lâsiyyema gavaili mevcude filhakika sevabıki ahvale makis olmadıgından vatan ve milletin istihsali vesaili selâmeti saadetine sadıkane ve gayurane bilittihad sarfı nakdine gayreti cümlei farizeî hizmet bildiğimiz müstağni arzu beyandır.» (4)

Mebusan Meclisi kendi başkanını bizzat seçmek hakkına ancak 1911 de kavuşmuştur. 8 Ağustos 1325 de çıkarılan «7 Zilhicce 1293 tarihli Kanunu Esasisinin bazı mevaddı muaddelesine dair kanun», 1293 Anayasasının 77. maddesini şu şekilde değiştirmekteydi : «Heyeti Mebusan riyaseti ile birinci ve ikinci reis vekâletlerine heyet tarafından her sene

(2) «Vakit» Gazetesi, 25 Mart 1293

(3) «Takvimi Vakayi», Sayı : 1881 ; 28 Mart 1293

(4) «Takvimi Vakayi» nin aynı sayısından.

ıçtimainda ekseriyetle birer zat intihab ve intihabı vaki huzuru padişahiye arz olunur». (5)

Meclis Başkanlığı makamının asıl önem kazanması Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kuruluşu ile olmuştur. Kuvvetler Birliği (vahdet-i kuva) ve Millet Egemenliği (hâkimiyet-i milliye) esasları üzerine kurulan yeni teşkilât, Meclis Başkanını hem yasama uzvunun, hem de yürütme uzvunun başkanı yapmaktadır. O kadar ki, bakanlar ilk önceleri doğrudan doğruya Meclis tarafından seçildiği halde (6), sonradan bunların seçilmelerinde aday gösterme yetkisi Büyük Millet Meclisi Başkanına bırakılmaktadır. (7) 1921 Anayasası (8), kuvvetler birliğini ve Meclis Başkanının iki taraflı rolünü açıkca belirtmektedir : «İcra kuvveti ve teşri sâlâhiyeti milletin yegâne ve hakikî mümessili olan Büyük Millet Meclisinde tecelli ve temerküz eder» (Madde : 2), «Büyük Millet Meclisinin heyeti umumiyeti tarafından intihap olunan reis bir intihap devresi zarfında (9) Büyük Millet Meclisi Reisidir. Bu sıfatla meclis namına imza vazına ve Heyeti Vekile mukarreratını tasdike sâlâhiyettedir. İcra Vekilleri Heyeti içlerinden birini kendilerine reis intihap ederler. Ancak Büyük Millet Meclisi Reisi Vekiller Heyetinin de reisi tabiîsidir». (Madde : 9).

Millî Mücadele içindeki meclis hayatının büyük bir kısmı, kendi arasından bir yürütme uzvu çıkaran parlâmento ile bu yürütme uzvunun karşılıklı kuvvet çekişmeleri halinde geçmektedir. Meclis, «hâkimiyet-i milliye» esası üzerinde çok kiskanç davranmakta ve kendi başkanına vekâleten tanıdığı yürütme yetkilerini bile zaman zaman kısmakta-

(5) İkinci Tertip Düstur ; Cilt I, Sf : 638

Takvimi Vakayi ile neşir ve ilânı : 22 Ağustos 1325

(6) Büyük Millet Meclisi İcra Vekillerinin sureti intihabına dair kanun (Kanun No. 3 ; 2.V.1336 - 1920 ; Resmî Gazete, Sayı 1 : 7.II.1337 ; Üçüncü Tertip Düstur, Cilt : I ; Sf : 6)

Madde 2. İcra Vekilleri Büyük Millet Meclisinin ekseriyeti mutlâkası ile aralarından intihap olunur.

(7) İcra Vekilleri Kanununun İkinci Maddesini muadil kanun

(Kanun No. 47 ; 4.XI.1336 - 1920 ; Resmî Gazete, Sayı : 8, 28 Mart 1337 ; Üçüncü Tertip Düstur, Cilt : I, Sf : 123)

Madde 2. İcra Vekilleri Büyük Millet Meclisi Reisinin Meclis Âzalarından göstereceği namzetler meyanından ekseriyeti mutlâka ile intihap olunur.

(8) Teşkilâtı Esasiye Kanunu

(Kanun No. 85 ; 20.I.1337 - 1921 ; Resmî Gazete, Sayı : 1, Şubat 1337 ; Üçüncü Tertip Düstur, Cilt : I, Sf : 196)

(9) 1921 Anayasasının 5. maddesine göre, «Büyük Millet Meclisi'nin intihabı iki senede bir kere icra olunur.»

dır. Nitekim, İcra Vekillerinin seçiminde Meclis Başkanına tanınmış olan aday gösterme yetkisi de 1922 de çıkarılan bir kanunla geri alınmaktadır. (10)

Zaferin kazanılmasından sonra Cumhuriyet şekline geçilip cumhurbaşkanlığı makamı kurulunca Meclis Başkanlığı artık olağanüstü durumunu kaybetmekte ve parlâmenter rejimlerde meclis başkanlarına tanınan mutad yetkilerden daha fazlasını elinde bulundurmamaktadır. Cumhuriyetin ilân edildiği gün 364 sayılı tâdil kanunuyla kısmen sağlanan bu durum 1924 Anayasası ile kesin bir hâl almaktadır. O zamandanberi devam eden bugünkü duruma göre, Meclis Başkanının yetkilerini dört büyük grup içinde gözden geçirmek mümkün : Meclisi toplantıya çağırmak yetkisi, Cumhurbaşkanına vekâlet etmek yetkisi, Meclis zabıtasını düzenlemek yetkisi ve nihayet Meclis'teki tartışmaları idare etmek yetkisi.

Bu yetkilerin içinde en dikkate değer olanı Meclisi toplantıya çağırmak yetkisidir. Bu yetkinin Meclis Başkanına tanınmış olması, 1924 Anayasasını yapan meclisin, hâlâ, Millî Mücadele yıllarındaki «hâkimiyeti milliye» ve «meclis üstünlüğü» prensipleri üzerinde kıskançlıkla durmasının ve eski geleneğe bağlı kalmasının bir sonucudur. 1924 yılında Meclise sevkedilen Anayasa tasarısının 19. maddesi Meclis Başkanının çağırma yetkisinden hiç bahsetmiyor ve ancak şu hükmü koyuyordu : «Tatil esnasında Reisicumhur, lüzum görürse veyahut âzanın beşte biri tarafından talep vaki bulursa Meclisi inikada dâvet eder.» Demek ki, tasarıya göre, her iki hâlde de, yani bir lüzumun ortaya çıkması veya üyelerden beşte birinin talepte bulunması hallerinde de Meclisi toplantıya çağırarak olan Cumhurbaşkanındı. Bu madde, Mecliste itirazlara yol açmakta gecikmedi :

— Hamdi Bey (Ordu) : «...maddede tavzih olunacak bir cihet vardır... Bu dâveti kim yapacak, yani Meclisi inikada kim dâvet eder? Bittabi reis. O halde reisin de maddeye konması lâzım gelir.»

— Hakkı Tarık Bey (Giresun) : «... Tatil esnasında Meclisin inikada dâveti Reisicumhura verilmiş bir sâlâhiyettir. Niçin Meclisimizin Reisine verilmemiştir? Bunu Meclis'in Reisine vermekte Encümen ne gibi mahzur görmüştür?».

(10) İcra Vekillerinin Sureti İntihabına dair kanun (Kanun No. 244 ; 8.VII.1338 - 1922 ; Üçüncü Tertip Düstur, Cilt : III, Sf : 99)

Madde 1. «İcra Vekilleri Reisi ile İcra Vekilleri Büyük Millet Meclisi tarafından reyi hafi ve ekseriyeti mutlâka ile azayı Meclis meyanından ayrı ayrı intihap olunurlar.»

Bu itirazlar karşısında Yunus Nadi Bey Encümenin görüşünü şu şekilde savunmaktadır : «...Daha ziyade Encümenin düşündüğü şu noktadır ki Meclisin içtima dâveti zaruretine icra heyeti lüzum görürse; çünkü, memleketin menafii âliyesine taâllûk eden mesailin icraî cihetiyle kendileri meşguldürler. Meclisten karar almak mecburiyetinde oldukları yerler vardır ve bu Teşkilâtı Esasiye'de - onun yeri gelecektir, göreceksiniz - en ziyade dâvet icra heyeti tarafından olacaktır. Binaenaleyh dâvetin birinci kısmını Reisicumhur yaptıktan sonra ikinci kısmını da mecburî olmak kaydile yalnız Meclis hesabına yapmağı münasip addettik.»

Bu izahat da Meclisi tatmin etmemiş ve yeni teklifler ileriye sürülmüştür :

— Halil Bey (Zonguldak) : «... Reis tekbaşına ahvali umumiyeğe daha ziyade âgah olacak vaziyettedir. Binaenaleyh herhangibir lüzumu her âzadan daha ziyade hisseder. Elli âzanın bir araya gelip veya münferiden müracaat etmesinden daha evvel Meclis Reisi bunu ifa eder. Binaenaleyh, doğrudan doğruya bu sâlâhiyetin - Reisicumhura verildiği gibi - Meclis Reisine de verilmesi lüzumuna kaniim ve bunu teklif ediyorum. (Çok doğru sesleri) (11).

Bu tartışmalar sonunda kabul edilen bugünkü 19. madde şu şekildedir : «Tatıl esnasında Reisicumhur veya Meclisi reisi lüzum görürse Meclisi içtimaa dâvet edebileceği gibi âzadan beşte biri tarafından talep vuku bulursa Meclis Reisi dahi Meclisi içtimaa dâvet eder.» Demek ki, Cumhurbaşkanının veya Meclisteki üyelerin beşte birinin arzusu olmasa dahi, Meclis Başkanı, nazarî olarak, milletvekillerini toplantıya çağırarak ve böylece yasama ve murakabe mekanizmasını harekete geçirmek yetkisine sahiptir. Bunun dışında, Cumhurbaşkanlığının inhilâlinde, şayet Meclis toplantı halinde değilse, Anayasanın 34. maddesine göre, Cumhurbaşkanı seçimi için Meclisi toplantıya çağırarak yetkisi de Meclis Başkanındır.

Meclis Başkanının Cumhurbaşkanına vekâlet görevi daha çok bir formaliteden ibarettir. Bu konuda Anayasanın 33. maddesi şöyle diyor : «Reisicumhur, hastalık ve memleket haricinde seyahat gibi bir sebeple vezaifini ifa edemez veya vefat, istifa ve sair sebep dolayısıyla Cumhuriyet Riyaseti inhilâl ederse Büyük Millet Meclisi Reisi vekâleten Reisicumhur vezaifini ifa eder.»

(11) Zabıt Ceridelerinde ancak eski harflerle mevcut olan 1924 Anayasa tartışmaları, S.B.F.'de İdarî İlimler Enstitüsü ile New York Üniversitesi Grubunun müşterek çalışmaları sonunda yeni harflere çevrilmiştir ve öbür Anayasa Dokümanlarıyla birlikte yakında yayınlanacaktır.

Meclisin kendi zabıtasının düzenlenmesi ve idaresi ise, başta İngiltere olmak üzere birçok memleketlerdeki geleneğe uygun olarak, Türkiye'de de, Anayasanın 30. maddesiyle Meclis Başkanına tanınmıştır. (12) Başkan, Meclisin dış ve iç güvenliği hakkında gereken tedbirleri yerine getirmekle mükelleftir. İç tüzükte de belirtildiği gibi, inzibat kuvvetiyle askerî muhafız müfrezesi ancak Başkanın emir ve kumandası altındadır. Meclis binasına silâhlı girenler Başkanlık tarafından Meclisin dışarısına çıkartılır. Meclis binalarını görmek isteyen seyirciler, Başkandan ancak iş zamanlarından başka bir saatte müsaade almalıdırlar. Ayrıca, Meclis binaları veyahut müstemilâtı içinde milletvekillerinden başka bir kimse bir cürüm işlerse, eğer o cürüm savcılığın re'sen takibedemeyeceği fiillerden biri ise, Başkanlık makamı mücrimi dışarıya çıkartır. Eğer cürüm, re'sen savcılıkca takip olunacak fiillerden ise, Başkanlık makamı mücrimi adliyeye teslim eder. Meclis binaları veya müstemilâtı içinde bir milletvekili cinaî bir meşhut suç işlerse, Başkanlık makamı idare âmirleri vasıtasıyla mücrimin Meclis binası dışına çıkmasını önleyecek tedbirleri alır ve savcıyı dâvet ederek kovuşturma yapılması lüzumunu kendisine tebliğ edip mücrimi teslim eder. İşlenen suç, cinaî meşhut suçtan başka ve fakat re'sen savcılığın takibatını gerektiren bir fiil ise, Başkanlık makamı idare âmirleri vasıtasıyla ilk tahkikatı yapar ve evrakı adliyeye verir.

Hiç şüphe yok ki, Meclis Başkanlarının gerçek ödevini, parlâmento tartışmalarını idare etmek, milletvekillerinin yasama ve murakabe görevlerini tam olarak yapabilmelerini sağlamak teşkil etmektedir. Büyük Millet Meclisi Başkanının Meclis tartışmaları sırasında başkanlık ödevini nasıl yapacağı 2 Mayıs 1927 tarihli İctüzüğün çeşitli maddelerinde gösterilmiştir. Dilekçeleri ve kanun tasarılarını ilgili encümenlere havale etmek, tartışmaları açıp kapamak ve türlü tedbirlere başvurarak tartışmaların nezih ve âdil bir şekilde cereyan etmesini sağlamak gibi çok değişik hususları kaplayan bu hükümleri burada tekrarlamaya lüzum yok. Ancak, her parlâmento hayatının temelini teşkil eden «Meclis Başkanının Tarafsızlığı» hususuna yeter derecede dikkat edilmediğini belirtmek gerekir. Gerçekten, Meclis Başkanının tarafsızlığını sağlamak maksadını güden hüküm sadece İctüzüğün 90. maddesinden ibarettir : «Reis meseleler müzakere edilirken ve reye konurken leh ve aleyhte aslâ reyini izhar etmez. Yalnız meseleler reye kondukta reyini verir. Bir müzakereye karışmak isterse reislik mevkiini diğer bir reise bırakarak hitabet kürsü-

(12) 1924 de Meclise sevkedilen Anayasa tasarısında böyle bir madde yoktu. 30. madde, Giresun Mebusu Hakkı Tarık Beyin teklifi üzerine kabul edilmiştir.

süne iner ve ancak müzakerede bulunan madde veya mesele reye iktiran ettikten sonra tekrar mevkiine çıkar.»

Meclis Başkanını bu sıfatla tartışmalara katılmaktan menetmekle tarafsızlık dâvasının halledilivereceğini zannetmek meseleyi çok basitleştirmek olur. Tarafsızlığı başka tedbirlerle sağlanmamış olan bir Meclis Başkanı, tartışmaları idare ederken başvuracağı türlü usûller ve başkanlık makamının yetkilerini kullanırken faydalanacağı takdir hakkı sayesinde konuşmaları istediği tarafa yöneltebileceği gibi, kendi mensup olduğu siyasî grup dışında kalanların yasama ve murakabe görevlerini de baltalayabilir. Şimdiki duruma göre, Meclis Başkanlığının tarafsız bir makam olarak çalışabilmesi, o makama gelecek olan kimsenin şahsiyetine ve dürüstlüğüne bırakılmış ve bunun dışında başka çareler bulmak yoluna gidilmemiştir.

Bu arada, Meclis Başkanının tarafsızlığı konusunda başka memleketlerin ne derece hassas davrandıklarını anlamak için İngiliz Avam Kamarası «speaker» inin durumunu hatırlamak gerekir. Avam Kamarası başkasının seçimi, bütün dış görünüşe ve bu iş için Mecliste cereyan eden pantomimaya rağmen, aslında nihayet iktidar partisinin lideri tarafından yapılmaktadır. Fakat, «speaker» bu makama geldiği andan itibaren bir parti adamı olmaktan çıkmıştır. Mensup olduğu parti ile bütün bağlarını keser : Parti toplantılarına asla katılmadığı gibi, partinin takip edeceği siyaset hususunda kendisinden fikir de sorulmaz. Kendisi, artık, Muhafazakâr, İşçi veya Liberal değil, bütün partilerin üstünde bir şahsiyettir. Bu tarafsızlık, hiç de kuru bir sözden ibaret sayılamaz. Bir defa, «speaker» seçilen kimse, bundan sonraki bütün milletvekilliği seçimlerini kazanacağından emindir; onun aday olduğu seçim bölgesinde başka hiçbir parti aday göstermez ve böylece seçim otomatik olarak Meclis Başkanı tarafından kazanılmış olur. «Speaker», aynı zamanda, ihtiyarlayıp iş göremez hâle gelinceye veya ölünceye kadar Meclis Başkanlığı makamında kalacağından da emindir. İktidar değişmesi hangi parti lehine olursa olsun, eski Meclis Başkanı yerinde kalmakta devam edecektir. Bu suretle her türlü siyasî istikbal endişelerinden kurtulmuş olmak, Meclis Başkanını, gayet tabii olarak, daha tarafsız olmağa sevketmektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanı ise, başkanlığı sırasında bir siyasî partiye bağlı kalmakta ve seçim yılı geldiği zaman yine o partinin aday olarak mücadeleye atılmaktadır. Kendi şahsiyeti ne kadar kuvvetli ve dürüstlüğü ne kadar tam olursa olsun, siyasî istikbalinin bir siyasî partinin mukadderatına bağlanmış olması, eninde sonunda onun Meclisteki davranışına da tesir etmektedir. Hele, Meclis hayatında gitgide yerleşen bir teamül gereğince, Başkanlık makamının çoğu zaman baş-

kan vekillerinden biri tarafından işgal edilmekte olması, istenen tarafsızlığı daha çok tehlikeye düşürmektedir.

Türkiye'de Meclis Başkanlarının bir siyasî partiye mensup olmaları ötedenberi tabii karşılanan, fakat buna rağmen zaman zaman tartışma konusu yapılan bir durumdur. Nitekim, daha Millî Mücadele sırasındaki Meclis/Hükûmeti sırasında bile, hem de hükûmet başkanı olan bir meclis başkanının tarafsız kalması ve partiler dışında yer alması lüzumunu ileriye sürenler olmuştu. (13) O zamanlar, hükûmet mahiyetinde olan bir Meclise başkanlık eden kimsenin tarafsız olmasını istemek ne kadar yanlış idiyse, bugünkü normal parlâmento rejimi içinde Meclis Başkanının hâlâ bir «parti adamı» olarak kalmasını istemek de o derece yanlıştır. Bu konuda, muhakkak, İngiltere'deki örneğin taklit edilmesi ve Meclis Başkanının partisiyle olan bağlarını tamamen kopartması yoluna gidilmesi gerekmez; fakat Meclis Başkanının siyasî kaderinin herhangi bir partinin başarısına bağlı tutulması, herhalde düzeltilmesi gereken hatalı bir yoldur. Bu arada, oturumları başkan vekilleri tarafından idare ettirme teamülüne bir son vermek veya başkan vekillerini de Meclis Başkanının haiz olacağı statüye sahip kılmak şarttır.

(13) Gazi Mustafa Kemal'in 15 - 20 Ekim 1927 tarihleri arasında toplanan Cumhuriyet Halk Partisi İkinci Büyük Kongresinde söylediği Nutuk'ta şu satırlara rastlanıyor :

«Kâzım Karabekir Paşa'nın, grup reisi olmayıp bitaraf kalmaklığım hususundaki teklifine de verdiğim cevapta şu mütaleatı serdetmişim : «Meclis'i Mebusan mahiyetinde bir meclisin reisi bulunmuyorum. Böyle dahi olsa bir fırkaya mensubiyet tabiidir. Halbuki Büyük Millet Meclisi'nin sâlâhiyeti icraiyesi de bulunduğundan nev'ama hükûmet mahiyetindeki bir meclisin reisi bulunmaktayım. İcraî bir reis için bir ekseriyet fırkasının mensubu bulunmak elzemdir. Buna nazaran mufassal bir programla ortaya atılmış siyasî bir fırkanın da reisi olabilir. Bütün hüviyetimle karışmış bulunduğum cemiyetten ayrılmaklığım imkân olmadığı gibi o cemiyetin mevludu olan grup dahilinde bulunmaklığım da zarurîdir.» (20 Temmuz 1921) (Sf : 429 - 30)